

BỆNH VIÊM MŨI - KHÍ QUẢN GIA CẦM (AVIAN RHINO TRACHEITIS - ART)

Lê Văn Năm và cs.

Công ty thuốc thú y Năm Thái

I. GIỚI THIỆU BỆNH

Bệnh sưng phù đầu - ART (Avian rhino tracheitis) thực chất là bệnh viêm mũi - khí quản mới của đường hô hấp nhưng các biểu hiện và bệnh tích lại tập trung ở vùng đầu là chính, vì thế mới có tên là bệnh sưng phù đầu do APV. APV là tên viết tắt của một loại Avian Pneumovirus thuộc dưới họ (Sulfamily) Pneumoviridae, chi Paramyxoviridae và chia làm 2 nhánh: Nhánh Pneumovirus gây bệnh hô hấp ở động vật có vú thường hình thành các thể hợp bào và nhánh Metapneumovirus gây bệnh đường hô hấp ở gà và gia cầm với tên gọi Avian Metapneumovirus - viết tắt là AMPV nhưng tên thường dùng là APV không hình thành các thể hợp bào.

Ngày nay APV được biết rõ là một nhóm virus gây bệnh ở nhiều loài gia cầm khác nhau:

- Ở gà tây: APV gây viêm mũi – khí quản với tên thường dùng là Turkey Rhinotracheitis (TRT).

- Ở gà và các loài gia cầm khác: bệnh viêm mũi - khí quản do APV được gọi là Avian Rhinotracheitis (ART) và thường bị bội nhiễm với *E. coli* để hình thành ra hội chứng sưng phù đầu (swollen head syndrome - SHS). Bệnh phổ biến nhất ở gà và nòi gà.

Như vậy, cùng một bệnh viêm mũi – khí quản ở gà Tây gọi là TRT, ở gà và gia cầm còn lại gọi là ART, đang trở thành mối nguy cơ gây nhiều thiệt hại cho người chăn nuôi. Bệnh có biểu hiện đặc trưng: sưng phù đầu, khó thở luôn kèm theo tiếng rít (rale) trong khí quản, giảm đẻ mạnh, với nhiều trứng non, vỏ mềm, kích thước khác nhau và màu sắc vỏ trứng đặc trưng của giống, dòng gà bị thay đổi.

II. LỊCH SỬ

Theo Buys, S.B và H.du Press, cuối năm 1970 bệnh viêm mũi ở gà tây lây lan rất mạnh, rất nhanh và gây ra nhiều thiệt hại về kinh tế cho hầu hết người chăn nuôi ở Nam Phi. Vài năm sau đó, Naylor và R.C Jones đã thông báo bệnh đã có mặt ở Pháp và Anh; cũng trong thời gian này các nhà

khoa học Mỹ cũng đã công bố bệnh viêm mũi - khí quản truyền nhiễm Rhinotracheitis đã được quan sát thấy không chỉ trên gà tây mà còn thấy hầu hết các loại gia cầm khác.

Năm 1980, Buys, S.B và H.du Press đã phân lập thành công căn nguyên gây ra bệnh đó là một virus chứa ARN sợi đơn thuộc họ Paramyxoviridae và đặt tên là Pneumovirus. Năm 1986, Collins, M.S và E. Gough đã mô tả khẳng định lại kết quả phân lập virus của Buys và cs.

Công bố khoa học của hai nhóm tác giả trên đã thu hút sự chú ý của rất nhiều nhà khoa học trên thế giới, và mở ra kỷ nguyên nghiên cứu mạnh mẽ về bệnh này giai đoạn 1990-2005 thậm chí cho đến ngày nay.

Nét đáng chú ý nhất là căn nguyên có thể gây bệnh cho trên 100 loài gia cầm nên hầu hết các nhà khoa học đều lấy tên căn nguyên là Avian Pneumovirus - Căn nguyên gây hội chứng sưng phù đầu gia cầm nói chung và sưng phù đầu gà nói riêng.

Ở Việt Nam, thời điểm trước năm 2020 chưa có bất cứ thông báo hoặc công bố khoa học nào mang tính hệ thống về bệnh ART do APV gây ra. Tuy nhiên trong quá trình đào tạo lại các bác sỹ thú y, Lê Văn Năm đã phát hiện ra sự phức tạp đan xen các biểu hiện sưng phù đầu gà với sự sai khác lớn về hiệu quả điều trị. Do đó từ năm 2015, chúng tôi đã bắt đầu nghiên cứu và thấy rằng bệnh ART do APV có thể đã xuất hiện ở Việt Nam từ những năm trước đó và hiện nay bệnh đang là vấn đề bức xúc đối với ngành chăn nuôi.